

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14048503>

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QUVCHILARNING YOZMA SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA ILG‘OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA USULLARIDAN FOYDALANISH

Xalillayeva Mavluda Jamiljon qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti magistranti
Магистра Ташкентского государственного педагогического университета
имени Низами

M.A. Hamrayev

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika universiteti Boshlang‘ich ta‘lim fakulteti dotsenti, filologiya fanlari nomzodi
E-mail: m.a.hamrayev@gmail.com

***Annotatsiya.** Ushbu maqola boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning yozma savodxonligi oshirishda darslar davomida tashkil etiluvchi yozma ishlarning ahamiyati hamda darslarda yozma savodxonligini yaxshi tashkil etish uchun pedagogik texnologiyalarni qo‘llash va shu orqali o‘quvchilar bilmini oshirish va yozma nutq nima uchun kerakligi masalalari haqida.*

***Kalit so‘zlar.** Talaba, sinf faoliyati, yozma ish, yozma savodxonlik, imlo savodxonligi, diktant, insho.*

***Аннотация.** В данной статье речь идет о значении письменной работы, организованной на уроках, в повышении письменной грамотности учащихся начальных классов, а также использовании педагогических технологий для лучшей организации письменной грамотности на уроках, тем самым повышая уровень знаний учащихся, а также о том, зачем нужна письменная речь.*

***Ключевые слова.** Студент, классная деятельность, письменная работа, письменная грамотность, орфографическая грамотность, диктант, сочинение.*

***Annotation.** This article is about the importance of written work organized during lessons in improving the written literacy of students in primary grades, and the use of pedagogical technologies for better organization of written literacy in lessons, thereby increasing the knowledge of students and why written speech is needed.*

***Key words.** student, class activity. Written work, written literacy, spelling literacy, dictation, essay.*

Kirish. Ma'lumki, o'rta ta'lim maktablari uchun qo'yilgan davlat ta'lim standartlarida yozma savodxonlikni o'stirish eng asosiy muammolardan hisoblanadi. Yozma savodxonlik o'quvchi kelajakda qaysi sohani tanlashidan, qaysi ijtimoiy mavqeda bo'lishidan qat'i nazar doimiy amalda qo'llanadigan va nuqsonlari tez ko'rinadigan kompetentsiyalardan biridir. Insonning eng muhim xususiyatlaridan biri so'zlash qobiliyatidir. Yozma nutq orqali ifodalangan fikr tushunarli va yoqimlidir. Nutq harakatlari murakkab a'zolar tizmi orqali amalga oshiriladiki, bunda bosh miya faoliyati asosiy rol o'ynaydi, nutq faqat inson uchun xos bo'lgan alohida va yuqori darajadagi aloqa shaklidir, nutqiy aloqa jarayonida kishilar fikr almashadilar va bir birlariga ta'sir etadilar. Nutqiy aloqa til orqali amalga oshiriladi; til-bu fonetik leksik va grammatik vositalar tizimidir odam nutqi tushunarli va ma'noli bo'lishi uchun nutq a'zolarining xarakatlari aniq va tog'ri bo'lishi kerak. Nutq talaffuzi mexanizmi harakatini tushunish uchun nutq apparatining tuzilishini yaxshi bilishi zarur. Nutq buzilishlari uzoq yillar davomida o'rganib kelayotgan sohadir. Nutq normasi deganda nutq faoliyati jarayonidagi til ishlatilishining umumiy qabul qilingan variantlari tushuniladi. Nutqning normal faoliyati holatiga uning psixofiziologik mexanizmlarning zaiflashuviga bog'liq holda til normalaridan chetlashuvi bilan belgilanadi. Kommunikativ nazariya nuqtai nazaridan qaraganda, nutq buzilishlari bu aloqa vositasining buzilishidir. Bunda individ bilan jamiyat orasidagi nuqtiiy muomalada ko'zga tashlanadigan o'zaro munosabatlarning buzilgani ma'lum bo'ladi.

TADQIQOT METODLARI VA METODOLOGIYASI.

O'quvchilarni yozma savodxonligini oshirishda o'qituvchilar o'rtasida har hil metodlar qo'llaniladi. Ularning qaysilari samarali, qaysilaridir befoyda hisoblanadi. Men yoritib bermoqchi bo'lgan metod o'quvchilarni yoma savodxonligini oshirishda katta amaliy ahamiyatga ega deh hisoblayman. Mazkur metod o'quvchilardan o'rganilayotgan mavzu yuzasidan tahliliy mulohaza yuritish, shuningdek, eng muhim tayanch tushunchalarni ifodalay olishni talab etadi.

Metodni qo‘llashda quyidagi harakatlar tashkil etiladi:

O‘qituvchi o‘zaro teng nisbatda mavzuga oid va oid bo‘lmagan asosiy tushunchalar tizimini yaratadi;

O‘quvchilar mavzuga (bo‘lim, bob) oid va oid bo‘lmagan asosiy tushunchalarni aniqlaydilar va daxldor bo‘lmagan asosiy tushunchalarni tizimdan chiqaradilar;

O‘quvchilar o‘z harakatlarining mohiyatini izohlaydilar. Metoddan individual, guruhli va ommaviy shaklda o‘quvchilar tomonidan mavzuning puxta o‘zlashtirilishini ta’minlash hamda ularning bilimlarini aniqlash maqsadida foydalanish mumkin. 1-sinf darsligidagi «Oshxona jihozlari», «Qushlar», «Uy hayvonlari va parrandalar» kabi mavzularini o‘rganishda yangi mavzuni mustahkamlash uchun mazkur metodni qo‘llash ijobiy natija beradi. Bunda mavzuga oid to‘rtta va taalluqli bo‘lmagan (ortiqcha) bitta so‘z (tushuncha, fikr) beriladi. O‘quvchilar ana shu so‘zni (tushuncha, fikr) aniqlaydilar. Masalan, 1-sinf darsligidagi 1-mashqda berilgan topshiriqni bajarishda quyidagicha qo‘llash mumkin. Yozuv ekranda ko‘rsatiladi. O‘quvchilar ortiqcha so‘zni aniqlashadi. So‘ng bu so‘zlar ishtirokida gap tuzish topshirig‘i beriladi va tuzilgan gaplar asosida axloqiy tarbiya beriladi.

Namuna: Ot - insonning eng ishonchli do‘sti.

O‘quvchilar tomonidan tuzilgan gaplar asosida o‘quvchilar qalbida ona tabiatga muhabbat uyg‘otiladi, uy hayvonlariga nisbatan ijobiy munosabatda bo‘lishga o‘rgatiladi.

“Videotopishmoq” metodi:

Hozirgi kunda pedagogik faoliyatda turli axborot vositalari (kompyuter, televideniye, radio, nusxa ko‘chiruvchi qurilma, slayd, video va audio magnitofonlar) yordamida ta’lim jarayoni tashkil etilishiga alohida e’tibor qaratilmoqda. O‘qituvchilar oldida ta’lim jarayonida turli axborot vositalaridan o‘rinli va maqsadga muvofiq foydalanish vazifasi turibdi. Videotopishmoq metodidan foydalanishda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

O‘quvchilar e’tiboriga o‘rganilayotgan mavzu mohiyatini tasviriy yoritishga yordam beruvchi izohlarsiz bir nechta videolavha namoyish etiladi;

O'quvchilar har bir lavhada qanday jarayon aks ettirilganini izohlashadi;

Jarayonlarning mohiyatini daftarlariga qayd etishadi;

O'qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob qaytarishadi.

Mazkur metod asosida mavzuga doir kompyuter orqali videolavha namoyish etiladi. O'quvchilar videolavha mavzusi, unda ifodalangan mavzu haqida o'z fikr-mulohazalarini bildirishadi.

Masalan, «Elektr jihozlari» (1-sinf), «Yil fasllari» (2-sinf) kabilar asosida o'quvchilarga milliy an'analarimiz, urf-odatlarimiz, iqtisodiy munosabatlar haqida tushunchalar beriladi.

Navro'z udumlari (foydalanish uchun matnlar) Navro'z kuni odam ota-onasi, yaqin kishilari bilan diydorlashadi. Ginali odamlar Navro'z kuni yarashadi. Navro'z arafasida keksalar maxsus idishlarga yetti xil don ekib, ularning unib chiqishiga qarab, kuzda olinadigan hosil cho'g'ini chamalashgan. Ba'zi joylarda esa Navro'z kunlarida paydo bo'lgan kamalakka qarab yerga suv sepiladi. Shunday qilinsa, go'yo yil seryog'in va barakali bo'lar ekan. Navro'z kunlari bog'dagi o'rik daraxtlariga arqon solib arg'imchoq yasaladi. Qiz-juvonlar yig'ilishib, navbatma-navbat arg'imchoq uchadilar. Navro'zda arg'imchoq uchsa bir yillik gunohi to'kiladi deyilgan.

Bu metodni 2-sinfda o'quvchilarning unli va undosh tovushlar haqidagi bilimlarini sinash, uni mustahkamlash maqsadida ham qo'llash mumkin. Masalan, ekran orqali unli tovushlar ko'rsatiladi. Galma-galdan shu tovush bilan boshlanadigan so'zlarni ifodalaydigan rasmlar ko'rsatiladi. O'quvchilar rasmlardagi narsa, buyum nomlarini daftarlariga yozadilar. Bunda o'quvchilarning xotiralari mustahkamlanadi, so'z boyligi oshadi.

Boshlang'ich sinflarda interfaol metodlar va ta'limiy o'yinlardan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, ijodiy izlanish va mantiqiy fikrlash doiralarini kengaytirish bilan birga ularni darslarda o'rganganlarini hayot bilan bog'lashga, qiziqishlarini oshirishga yordam beradi. O'qituvchilarning bunday zamonaviy talablar asosida yaratilgan sharoitlardan samarali foydalanib, darslarni ilg'or pedagogik hamda axborot

kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etilishi ta'lim-tarbiya jarayonini sifatini kafolatlaydi.

Bizningcha, ta'limiy o'yinlarga qo'yiladigan asosiy talablar quyidagilardan iborat:

1. Ta'limiy o'yinlar o'quvchilar yoshiga mos bo'lishi kerak;
2. O'yinlar o'tilayotgan mavzu mazmun-mohiyatiga mutanosib bo'lishi lozim;
3. Ta'limiy o'yinlarni o'tkazish vaqti aniq belgilanishi shart;
4. Ta'limiy o'yinlar ham ta'limiy, ham tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishi kerak;
5. Ta'limiy o'yinlarning o'tkazilish maqsadi, ahamiyati belgilanishi lozim.

Yuqoridagi talablarga amal qilingandagina dars samaradorligi ortadi va zamonaviy texnologiyalar ta'lim samaradorligiga xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, har bir darsni o'ziga xos interfal metodlarni tanlab o'tish to'g'ri bo'ladi. O'qitish jarayonida yuqori ko'rsatkichga erishish uchun dars jarayonini ketma-ketligini avvaldan rejalashtirish kerak. Darsga oid pedagogik texnologiyani tanlab o'tish maqsadga muvofiq bo'ladi. O'qituvchilar o'rtasida dars o'tish jarayonlarini samarali tashkil etish bo'yicha ilmiy anjuman tashkil qilish va har bir o'qituvchilarni metodikasini tahlil qilib eng ma'qbul sanalgan metodika bo'yicha hamma o'qituvchilar dars jarayonlarini tashkil qilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ona tili va adabiyot fani namunaviy o'quv dasturi. Toshkent. 2017
2. Nurmonov A. va b. Hozirgi o'zbek adabiy tili.-T. "Ilmi ziyo». 2010.
3. Nurmuhammadov J. Yozma savodxonlikni o'stirishning 7 usuli // Til va adabiyot ta'limi, 2016-yil, 8-son. – 19-20-betlar
4. Яхшибоев Ф. Она тилини ўқитишда имло малакаларининг ҳолати / Мазлума Асқарова ва ўзбек тилшунослиги масалалари. Илмий назарий анжуман материаллари. – Тошкент, 2014. – Б.219-222.
5. Shayxislamov, N. S. N. (2021). ONA TILI DARSLARIDA FILOLOGIK MASHQLARNING TUTGAN O'RNI. Журнал иностранных языков и лингвистики, 2(5).